

Aspectes generals de la pràctica de la traducció

Marisa Presas Corbella

PID_00165389

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Les teories implícites sobre la traducció	7
1.1. La definició de traducció i la teoria del llenguatge	7
1.2. El paper del traductor	8
1.3. La relació entre TO i TD	8
2. Les modalitats de la traducció	10
2.1. Modalitats segons les habilitats lingüístiques en joc	10
2.1.1. La traducció escrita	11
2.1.2. La interpretació	11
2.2. Modalitats segons la direcció lingüística	12
2.3. Modalitats segons el caràcter de la informació	12
2.3.1. La traducció literària	12
2.3.2. La traducció especialitzada	13
2.4. Modalitats segons el mitjà	15
2.4.1. La traducció per a mitjans audiovisuals	15
2.4.2. La traducció de programari	17
2.5. Modalitats segons l'agent	17
2.5.1. La traducció automàtica	18
2.5.2. La traducció assistida per ordinador	19
3. L'exercici de la professió	21
3.1. El mercat de treball i la percepció social	21
3.2. Drets i deures dels traductors	22
3.3. La qualitat de la traducció	23
4. La relació entre teoria i pràctica de la traducció	26
4.1. De la pràctica a la teoria	26
4.2. De la teoria a la pràctica?	27
Resum	29
Activitats	31
Exercicis d'autoavaluació	31
Solucionari	35

Glossari	37
Bibliografia	38

Introducció

Traduir, segons ens defineix el *Diccionari de la Llengua Catalana*, és 'escriure o dir en un llenguatge allò que ha estat escrit o dit en un altre'. Mitjançant un exemple ens recorda, a més a més, l'extensió metafòrica del terme: "Esguards que traduïen admirablement els sentiments de les seves ànimes". L'extensió metafòrica de l'exemple està relacionada amb el significat etimològic de traduir: 'transportar, dur a l'altre costat'. Aquesta idea metafòrica que traduir és "transportar" un text d'una llengua a una altra ha estat persistentment lligada al concepte de traducció, juntament amb altres metàfores, com ara que traduir és com "interpretar" una partitura musical, o "copiar" una obra d'art. Aquestes metàfores constitueixen allò que podem anomenar teories implícites sobre la traducció; són coneixements no sistemàtics que, per dir-ho així, formen part del nostre bagatge cultural. Obrirem aquest primer mòdul amb una reflexió sobre aquestes teories i les seves implicacions per a la comprensió del fenomen de la traducció com a pràctica que és.

Aquestes teories s'apliquen a un concepte genèric de "traducció" que, com veurem també, en la pràctica engloba activitats o modalitats molt diverses, que requereixen del traductor l'aplicació d'uns coneixements específics. Aquestes modalitats han sorgit i s'han desenvolupat en el curs de la història a mesura que ho exigia l'evolució de les societats humanes i de les seves relacions.

Una teoria és un sistema de creences que, en un moment determinat, serveixen per a explicar un objecte o un fenomen determinat. Així, per exemple, parlem de teoria o teories del llenguatge o de teories econòmiques. Una teoria del llenguatge, o una teoria econòmica, però, no sols serveixen per a explicar què és el llenguatge, o com interactuen els diversos factors econòmics, sinó que també s'apliquen (amb més o menys èxit) a la resolució de problemes pràctics. Així, per exemple, les teories del llenguatge es poden aplicar a l'ensenyament de la llengua, o les teories econòmiques es poden aplicar al control de la inflació. De la mateixa manera, s'espera de la teoria de la traducció que ajudi a resoldre problemes de la pràctica. En aquest mòdul ens preguntarem fins a quin punt la teoria de la traducció respon a aquestes expectatives.

Les activitats i exercicis que us proposem al final del mòdul estan pensats per a ajudar-vos a sintetitzar o aplicar els conceptes estudiats en el temari, o bé com a estímuls a la reflexió personal i la formació d'un judici. Els hem posat el títol de l'apartat amb el qual es relacionen més directament; d'aquesta manera podeu decidir si els voleu fer després de l'estudi de l'apartat corresponent o en finalitzar l'estudi de tot el mòdul.

Objectius

Aquest mòdul pretén d'introduir l'estudiant en tres àmbits principals:

1. Les nocions vulgars o teories implícites que condicionen la visió de la traducció "des de fora" i, indirectament, la seva pràctica.
2. Els factors diferencials de les diverses modalitats de la traducció tal com s'exerceix en la pràctica.
3. La relació entre teoria i pràctica de la traducció.

En acabar l'estudi d'aquest mòdul l'estudiant hauria de poder dur a terme els processos següents:

1. Identificar i explicitar les seves teories sobre la traducció.
2. Distingir i caracteritzar les diverses modalitats de la traducció.
3. Identificar els coneixements que requereixen diferents situacions de traducció.
4. Conèixer la problemàtica que envolta la relació entre teoria i pràctica de la traducció.
5. Conèixer els factors que intervenen en l'exercici de la professió.

1. Les teories implícites sobre la traducció

Per a situar-vos en el tema us proposem una reflexió sobre les vostres idees sobre la traducció.

Activitat

Llegiu les afirmacions següents i mireu de trobar arguments que les justifiquin:

1. La bona traducció és la que segueix la màxima "tan fidel com sigui possible, tan lliure com sigui necessari", perquè...
2. La traducció, per a ser fidel, ha de conservar el sentit del text d'origen perquè...
3. La traducció, per a ser fidel, ha de conservar la forma del text d'origen perquè...
4. Per a fer una traducció només cal saber dues llengües i tenir un bon diccionari perquè...
5. En el fons, la traducció, sobretot la traducció literària, és impossible perquè...
6. La traducció sempre és possible perquè...
7. Ja se sap que una traducció sempre "sona" estranya perquè...

Aquestes afirmacions, deliberadament lapidàries i contradictòries, ens permeten de tractar alguns dels problemes crucials de la teoria de la traducció:

- 1) El concepte de traducció, és a dir, com es defineix "traducció".
- 2) La teoria del llenguatge en la qual es basa la definició.
- 3) El paper del traductor, és a dir, com s'explica la tasca que ha de fer el traductor.
- 4) La relació entre el text d'origen (TO) i el text de destinació (TD).

1.1. La definició de traducció i la teoria del llenguatge

Normalment, quan diem d'un text que és l'**original de...** o d'un altre que és la **traducció de...** establim que hi ha una relació entre aquests textos. Aquesta relació s'ha denominat amb el terme de **fidelitat**, i s'ha entès per fidelitat l'imperatiu de traslladar o transportar el sentit del text d'origen al text de destinació, tot conferint a aquest contingut informatiu un caràcter absolut i objectiu. Hi ha disparitat de criteris, però, quan es tracta de determinar quina mena de recursos verbals cal fer servir per a expressar aquest contingut informatiu: aleshores els camps es divideixen entre els que pensen que cal recórrer exclusivament als recursos verbals de la llengua de destinació (LD) i organitzar-los segons les seves normes, o **traducció lliure**, i els que pensen que s'han de conservar també els recursos verbals i les normes de la llengua original (LO), o **traducció literal**.

Correspondència biunívoca

La idea de la correspondència biunívoca entre els mots de dues llengües mitjançant el significat és una de les més arrelades en totes les cultures i èpoques, i ha estat una font d'atacs contra els traductors, especialment contra els traductors de "llibres sagrats", com veurem en el mòdul "Qüestions de la teoria de la traducció".

Aquesta creença, o teoria de la traducció, pot ser relacionada, com totes les teories de la traducció, amb una teoria del llenguatge. En aquest cas, la teoria del llenguatge que s'implica diria que un text està fet de paraules, que les paraules volen dir el mateix per a tothom i que, a més a més, només volen dir una cosa. Per això, per a traduir només cal un diccionari que ens digui "què vol dir cada paraula en una altra llengua".

Com veurem en el mòdul "Qüestions de la teoria de la traducció" quan parlem de les teories de la traducció, aquesta idea ha estat rebutada en el curs de la història pels mateixos traductors des de la pràctica, i també ha estat matisada per altres teories del llenguatge i de la traducció. Veurem, per exemple, la importància de factors com la situació espaciotemporal i la cultura en la traducció.

En l'extrem oposat se situa la idea que la traducció no és possible perquè les llengües i cultures són compartiments estancs. Aquesta idea és negada per l'evidència de la pràctica de la traducció, però també per la noció de l'ús de la llengua contraposada a la noció de la llengua com a sistema. És precisament des del punt de vista que la llengua és un instrument de comunicació que cobra especial importància la figura del traductor com a mediador que és entre dues cultures o entre un autor d'una cultura i un receptor d'una altra cultura.

1.2. El paper del traductor

La idea que per a traduir n'hi ha prou amb un diccionari és representativa d'una manera de concebre la tasca del traductor pràcticament com a "copista" del TO. Si portem aquesta idea a l'extrem, el traductor és un autòmat que transcriu el text d'origen. En aquesta tasca se li demana que sigui *fideli* a l'"esperit" del text d'origen, i moltes vegades també, a la "lletra".

És evident, però, que el traductor no es pot limitar a aplicar coneixements lingüístics, sinó que ha de recórrer a un ventall molt ampli de coneixements, com ara coneixements de la matèria sobre la qual tradueix. D'altra banda, ha de conèixer també els recursos de documentació que pot utilitzar en la seva tasca, per exemple diccionaris molt diversos, però també textos paral·lels i altres fonts de documentació. Finalment, també cal tenir present que el procés de la traducció no és un procés mecànic, sinó que en darrera instància és un procés de presa de decisions conscients.

1.3. La relació entre TO i TD

La idea de la fidelitat implica també que entre els factors que intervenen en la traducció es concedeix una importància central a ambdós textos (TO i TD), i, que entre tots dos, és el TO el que té la primacia. Des d'aquest punt de vista es justifica que el traductor recorri a formulacions "estranyes" a la llengua re-

Lectura complementària

Per a la qüestió del significat i de la comunicació en traducció, vegeu:

R. Muñoz Martín (1995). *Lingüística per a la traducció* (trad. de M. R. Bayà i J. Coromina). Vic: Eumo.

La intraductibilitat

La noció de la intraductibilitat es remunta, en la cultura occidental, al mite bíblic de la Torre de Babel: plens de supèrbia els homes volien construir una torre que arribés fins al cel, però Déu els va castigar "confont les seves llengües" i fent impossible la comunicació entre ells.

El concepte de fidelitat

Observem que el concepte de fidelitat és carregat de connotacions morals i socials: parlem de *fideli* espòs o esposa, però també de *fideli* servidor; aquestes connotacions s'han incorporat a l'avaluació del traductor, que ha de ser "honrat" i posar-se "al servei" del text d'origen.

ceptora, perquè "així és com s'expressa el text d'origen". D'altra banda, aquesta concepció sol anar aparellada amb la idea que existeix "la" traducció d'un text, és a dir, existeix un sol TD possible per a un TO.

Ara bé, a aquesta teoria es pot contraposar la idea que, certament, és el TO el que en gran mesura determina les decisions del traductor, però que aquest no pot oblidar que la seva tasca és **comunicar** el contingut del TO a un receptor, i que aquest receptor té uns coneixements previs i unes expectatives a les quals s'ha d'adaptar el traductor perquè el seu missatge sigui efectiu.

La teoria implícita de la traducció que ha gaudit de més predicament al llarg de la història diu que traduir és intercanviar els mots d'un text d'origen pels mots d'un text de destinació, tot preservant el sentit del text d'origen. El sentit es considera únic i objectiu. Així, el traductor és considerat un "copista" del text d'origen. Aquesta teoria es manifesta sobretot en judicis sobre la "fidelitat" o "infidelitat" de les traduccions.

2. Les modalitats de la traducció

En el primer apartat hem parlat de "traducció" sense tenir en compte que en la pràctica aquest concepte engloba activitats molt diverses, que han aparegut i han evolucionat d'acord amb l'evolució de les societats humanes i que continuen evolucionant i renovant-se.

Per a caracteritzar aquestes activitats i classificar-les com a modalitats de la traducció tenim en compte els criteris següents:

- les habilitats lingüístiques que ha d'aplicar el traductor,
- la direcció de la traducció,
- el caràcter de la informació,
- el mitjà per al qual es tradueix i
- l'agent de la traducció.

2.1. Modalitats segons les habilitats lingüístiques en joc

Les habilitats lingüístiques (comprensió i expressió oral i escrita) proporcionen la base per a distingir, en l'àmbit de la pràctica, entre traducció i interpretació. Així, el terme **traducció** designa la modalitat per a la qual es requereixen les habilitats escrites, mentre que per a la **interpretació** es requereixen les habilitats orals. La diferència bàsica entre ambdues modalitats rau en dos factors principals: temps i memòria.

Mentre que la interpretació es produeix en condicions de pressió temporal (l'intendent ha de comprendre el missatge d'origen i formular el seu missatge al mateix temps), el traductor disposa (si més no en teoria) del temps que li calgui per a assegurar-se que ha comprès el missatge d'origen i buscar la formulació més adient, fer consultes de diccionaris i altres fonts de documentació, abandonar la traducció i reprendre-la més tard, etc. Això implica que el traductor recorre fonamentalment a la seva memòria a llarg termini, mentre que l'intendent ha de desenvolupar fonamentalment la capacitat de la seva memòria a curt termini. Subsidiàriament, això implica també que mentre que el missatge produït pel traductor roman, el missatge produït per l'intendent s'esvaeix, de manera que aquest no té l'oportunitat de "tornar enrere", revisar el seu treball i corregir possibles errors.

Des d'un punt de vista històric, hem de pensar que la interpretació és la primera modalitat de mediació lingüística que sorgeix, i que la seva aparició respon a una necessitat de comunicació entre parlants de llengües diferents. L'aparició de la traducció escrita, per la seva banda, seria posterior i estaria lligada a la voluntat de transmetre uns coneixements, una fe religiosa o una ideologia.

El terme *traducció* en català

En català, *traducció* és a la vegada el terme genèric per a *traducció* i *interpretació*, i el terme particular per a la traducció escrita. S'han suggerit, i de vegades s'empren en la bibliografia especialitzada, els termes genèrics *mediació* i *mediació lingüística*. L'objectiu d'aquest apartat no és classificar les modalitats de la traducció sinó descriure o caracteritzar diferents activitats de mediació lingüística.

2.1.1. La traducció escrita

El traductor treballa amb documents escrits, és a dir, posa en comunicació un autor i un receptor separats no sols per la llengua, sinó també en l'espai i en el temps. Des del punt de vista de les habilitats lingüístiques, aquesta tasca requereix una excel·lent habilitat de comprensió escrita de la llengua de la qual es tradueix, que inclou varietats de dialectes i de registres, i un excel·lent domini de l'expressió escrita de la llengua a la qual es tradueix.

2.1.2. La interpretació

En el camp de la interpretació cal distingir entre la interpretació simultània i la interpretació consecutiva. La **interpretació simultània** és la que comunica un orador individual amb un grup d'oients en "temps real"; és a dir, l'autor del text d'origen i l'interpret produeixen els seus missatges respectius amb només uns segons de diferència. Això vol dir que de manera gairebé simultània l'interpret ha de dur a terme tres operacions mentals: comprendre un segment del text en una llengua i buscar el missatge equivalent en l'altra llengua, mentre encara verbalitza el segment anterior. Des del punt de vista de les habilitats lingüístiques, aquesta pràctica requereix un excel·lent domini de la comprensió oral de la llengua de la qual tradueix, una comprensió que inclou també la varietat d'accents (pensem en un interpret que hagi de traduir al català un orador japonès que pronuncia el seu discurs en anglès) i de registres, o la capacitat d'entendre diversos tipus d'oradors i adaptar-s'hi: oradors lents o ràpids, oradors que pronuncien amb claredat i oradors que farfallegen, oradors que articulen les seves idees i oradors que no aconsegueixen d'acabar una frase, oradors monòtons i oradors emfàtics, etc. Pel que fa a l'habilitat d'expressió oral, l'interpret ha de ser capaç d'expressar-se amb correcció, amb una dicció clara i una correcta impostació de la veu, i normalment se li demana un accent neutre.

La **interpretació consecutiva** intervé en converses bilaterals. Comunica grups petits (delegacions polítiques o comercials), o individus. En aquest cas, l'interpret tradueix segments de discurs oral d'entre deu i quinze minuts, ajudant-se amb notes escrites. Per a prendre aquestes notes es fa servir un sistema de notació especial, ja que no es tracta de reproduir íntegrament el discurs (si fos així qualsevol conversa bilateral s'allargaria extraordinàriament), sinó de fer una síntesi, proporcionar les idees principals i les dades essencials: dates, xifres, noms, etc. No cal dir que l'interpret ha de dominar el sistema de presa de notes. Des del punt de vista de les habilitats lingüístiques podem dir que es requereix el mateix grau de domini de les habilitats orals que per a la interpretació simultània.

Una modalitat mixta és la **traducció a la vista**, que consisteix en la traducció oral, sense preparació prèvia, d'un text escrit. L'objectiu d'aquesta pràctica és normalment d'informar un oient sobre els punts essencials del contingut del document escrit. En aquest cas, es requereix una bona habilitat de comprensió

La interpretació simultània

El treball de l'interpret simultani provoca una gran tensió. Per això, els interprets han aconseguit una certa regulació laboral: treball en parella a la cabina i per torns de trenta minuts, i limitació de la jornada.

L'evolució de la professió

Una mostra de l'evolució de la professió és que en els països amb elevades taxes d'immigració ha sorgit la interpretació per als serveis públics, la funció de la qual és ajudar els immigrants en els seus contactes amb les institucions: serveis mèdics, escola, jutjats, policia, oficines d'asil i refugi, així com serveis socials.

escrita de la llengua de la qual es tradueix, i una bona expressió oral de la llengua a la qual es tradueix, però també, com en el cas de la interpretació consecutiva, una bona capacitat de síntesi.

2.2. Modalitats segons la direcció lingüística

Per a traduir cal ser bilingüe, és a dir, cal conèixer dues llengües: la llengua materna i la llengua estrangera. Com veurem en el mòdul "La competència del traductor", el concepte mateix de bilingüe és difús, ja que en si mateix no pressuposa res sobre el grau de domini de les dues llengües. Si tenim en compte aquesta distinció, normalment s'identifica la llengua materna com aquella en la qual el parlant té un millor domini. A l'hora de classificar les llengües de treball del traductor i de l'intendent es distingeix entre llengua *A*, llengua *B* i llengua *C*. La llengua *A* és la llengua materna, de la qual es té un bon domini de les habilitats actives i de les habilitats passives. La llengua *B* és la primera llengua estrangera, de la qual es té un domini de les habilitats passives igual que el de la llengua materna, mentre que el domini actiu pot ser inferior. La llengua *C* és la segona llengua estrangera, de la qual es té un domini passiu en totes les habilitats.

Aquesta classificació dels coneixements lingüístics permet d'establir una direccionalitat en la traducció. Anomenem **traducció directa** la traducció a la llengua *A*, i **traducció inversa** la traducció des de la llengua *A*.

2.3. Modalitats segons el caràcter de la informació

A l'hora de traduir, els coneixements extralingüístics són tant importants o més que les habilitats lingüístiques. Aquest criteri ens permet de distingir dues grans categories: la traducció literària i la traducció especialitzada.

2.3.1. La traducció literària

El concepte de **traducció literària** és una mena de calaix de sastre que, de fet, inclou modalitats molt diverses, però que tenen en comú i com a tret diferencial l'ús d'allò que anomenem "llenguatge literari". Així, podem incloure en la categoria de traducció literària des de la traducció dels gèneres narratius fins a la traducció de poesia passant per la traducció teatral, la traducció de còmics o la traducció d'assajos.

Si pensem que només en la categoria de "gèneres narratius" podem incloure-hi al seu torn novel·les i relats breus, biografies, literatura de masses o literatura infantil i juvenil, ens adonem de seguida que aquest és realment un concepte molt ampli. Des del punt de vista dels coneixements que ha de posar en joc el traductor el concepte sembla encara més complex.

Observació

A les universitats catalanes es distingeix entre llengua *A1* i llengua *A2* per referir-se a les dues llengües maternes possibles (català i castellà).

Quantes llengües?

En l'àmbit professional, els traductors i intèrprets han de tenir com a mínim tres llengües de treball: una llengua *B* i una llengua *C*, a més de la seva llengua *A*, encara que cada vegada és més habitual que se'ls demani més d'una llengua *C*, com és el cas dels organismes de la Unió Europea.

Lectures complementàries

Sobre els problemes de la traducció literària podeu consultar les obres següents:

J. Mallafrè (1991). *Llengua de tribu i llengua de polis. Bases d'una traducció literària*. Barcelona: Quaderns Crema.

J. Marco Borillo (ed.) (1995). *La traducció literària*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I.

El repte de la traducció literària

Un exemple pot il·lustrar aquesta complexitat. El llibre *El meu segle* de Günter Grass, Premi Nobel de Literatura 1999, conté cent monòlegs o monòlegs interiors, un per a cada any del mil nou-cents. En cadascun d'aquests monòlegs, diferents personatges es refereixen a un esdeveniment de la història d'Alemanya. L'autor caracteritza cadascun d'aquests personatges pel llenguatge que utilitza, i molt pocs dels personatges apareixen en més d'un capítol, de manera que el llibre conté un ventall amplíssim de varietats lingüístiques entre dialectes, idiolectes i sociolectes. Els temes dels quals parlen aquests personatges van des d'esdeveniments esportius fins a les revoltes estudiantils del maig del 68, des de les dues guerres mundials fins a escàndols polítics, des de la relació entre les dues Alemanyes fins a fenòmens literaris o artístics:

- (1903) Primera final de lliga de la història del futbol alemany. Un seguidor d'un dels equips narra les principals incidències del partit.
- (1919) Postguerra. Una mestressa de casa berlinesa descriu (en dialecte berlinès) les dificultats de la vida quotidiana immediatament després de la Primera Guerra Mundial.
- (1939-1946) Segona Guerra Mundial. Un grup d'antics corresponsals de guerra rememora anys més tard els principals fets de la guerra (batalles, tàctiques, armament).
- (1961) La construcció del mur de Berlín. Un treballador recorda, anys més tard, com va ajudar a escapar habitants de Berlín Oriental per les clavegueres.
- (1986) El perill nuclear. Un afeccionat a buscar bolets comenta els possibles efectes de la catàstrofe de Txernobil sobre diverses espècies de bolets del sud d'Alemanya.

Aquest exemple palesa que en un moment donat el traductor literari ha de conèixer no sols allò que podríem anomenar els recursos literaris de les dues llengües, sinó també tota una gamma de registres. A més a més, s'ha de saber expressar amb propietat sobre una gran varietat de temes possibles.

2.3.2. La traducció especialitzada

El concepte de **traducció especialitzada** és un altre calaix de sastre que inclou modalitats diverses, que en aquest cas caracteritzem per l'àrea de coneixement. Així, incloem en la categoria de traducció especialitzada àmbits tan diversos com la traducció de correspondència comercial, manuals i fullets d'instruccions, articles i manuals científics de qualsevol camp del saber, i documents jurídics (des de certificats fins a tractats internacionals, passant per contractes privats).

En aquest cas és fàcil d'endevinar que el traductor ha de conèixer la terminologia i la fraseologia de l'especialitat en qüestió, i les convencions pròpies dels diferents tipus de text, però també ha de tenir nocions de la matèria de la qual tradueix.

Vol dir això que el traductor ha de saber de tot per a poder traduir qualsevol tipus de text? O vol dir més aviat que el traductor és, com s'ha dit alguna vegada, un "aprenent de tot i mestre de no res"? En aquest cas, la resposta potser seria que ni una cosa ni l'altra. D'una banda, és obvi que ningú no pot saber "de tot", però de l'altra també podem dir que un dels trets que caracteritzen el traductor expert és el seu mètode de treball, i dins el mètode de treball del

traductor una de les habilitats més importants és la de la documentació. El traductor expert és capaç d'aplicar o adquirir els coneixements suficients i necessaris per a poder dur a terme una traducció.

La traducció jurada, tot i que sovint se situa en l'àmbit de la traducció especialitzada, presenta uns trets propis que la distingeixen de la traducció científicotècnica, de la traducció comercial o de la traducció jurídica. En primer lloc, l'àmbit d'aplicació de la traducció jurada no està delimitat per la naturalesa del text original, com passa, per exemple, en la traducció jurídica, en què els textos que es tradueixen han d'estar relacionats amb algun camp del dret. En el cas de la traducció jurada, més que al contingut de la informació pròpiament dita, atenem al fet que la traducció té caràcter oficial i que el traductor, amb la seva signatura i el seu segell, avala l'oficialitat de la traducció.

Una altra característica important de la traducció jurada és el format específic amb què es presenta: a més de la signatura i el segell del traductor, una traducció jurada ha de contenir un encapçalament, que indica expressament que es tracta d'una traducció jurada, i un fórmula fedatària amb les dades del text d'origen. Tot i que no hi ha una normativa que reguli la metodologia que cal aplicar a les traduccions jurades, l'any 1992 l'Associació Professional Espanyola de Traductors i Intèrprets (APETI) va publicar un conjunt de normes transitòries per a la traducció jurada que, malgrat que no van arribar a fer-se efectives, són les que actualment serveixen d'orientació i de guia a professionals i estudiants de la traducció jurada.

Una traducció jurada, doncs, té validesa davant de qualsevol autoritat, de manera que el traductor jurat actua com un fedatari públic, en el sentit que dóna fe que el document traduït és idèntic al document original, i en respon amb la seva signatura i el seu segell. Per això l'exercici de la traducció jurada, a diferència de les altres modalitats, requereix una acreditació o habilitació oficial i el traductor ha d'estar inscrit en un registre.

L'exercici de la professió a Catalunya i Espanya

A Catalunya, l'exercici de la professió està regulat pel Decret 119/2000, de 20 de març, de la Generalitat de Catalunya, de traducció i interpretació jurades, i la institució encarregada de l'acreditació de traductors jurats i del Registre corresponent és la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya. La traducció jurada del castellà en combinació amb una llengua estrangera és competència del Ministeri d'Afers Exteriors i de Cooperació, i està regulada pel Reial decret 2002/2009, de 23 de desembre, pel qual es modifica el Reglament de l'Oficina d'Interpretació de Llengües del Ministeri d'Afers Exteriors, aprovat per Reial decret 2555/1997, de 27 d'agost.

Lectures complementàries

Podeu consultar un resum ampli de les normes APETI per a la traducció jurada, fet per Luis Márquez Villegas, a: **San Ginés Aguilar, P.; Ortega Arjonilla, E.** (1997). *Introducción a la traducción jurídica y jurada (inglés-español)* (2a ed., pàg. 99-113). Granada: Comares.

I una proposta de normalització estilística de la traducció jurada a:

E. Ortega Arjonilla (dir.) (2007). *La traducción e interpretación jurídicas en la UE. Retos para la Europa de los ciudadanos*. Granada: Comares, colección Interlingua.

2.4. Modalitats segons el mitjà

Un altre criteri que ens permet de classificar l'activitat traductora és el mitjà per al qual es tradueix. Així, podem distingir, d'una banda, la traducció per a un mitjà tradicional com és el paper, i, de l'altra, la traducció per a un mitjà tecnològic, com són el doblatge i la subtitulació per a mitjans audiovisuals, o la traducció de programes informàtics. No cal dir que aquestes modalitats sorgeixen com a conseqüència de les noves possibilitats de comunicació que obre la tecnologia. En aquest apartat veurem els trets específics de la traducció audiovisual i de la traducció de programari.

2.4.1. La traducció per a mitjans audiovisuals

En el **doblatge** el traductor produeix una traducció escrita, però el seu original és oral, i el text traduït ha de tenir les característiques de la llengua oral perquè és així com el rebrà el seu destinatari. La singularitat d'aquesta modalitat rau en tres aspectes:

- 1) Si el traductor sempre hauria de tenir en compte la situació extralingüística, en aquesta modalitat aquest és el factor essencial, ja que el receptor final de la traducció, l'espectador, "veu" aquesta situació i "sent" parlar els personatges.
- 2) El traductor ha de tenir en compte el factor temps: els diàlegs d'una pel·lícula o els comentaris d'un reportatge s'han d'ajustar al temps fílmic.
- 3) Entre el traductor i el receptor final de la traducció hi ha la intervenció de l'ajustador. Aquest s'encarrega de l'adaptació definitiva del text a la imatge i modifica la traducció si cal. El primer criteri bàsic que regeix la tasca d'adaptació és la sincronització, és a dir, que la frase que pronuncia l'actor de doblatge no pot ser ni més llarga ni més curta que la que pronuncia el personatge, especialment en el cas dels primers plans. El segon criteri és el moviment dels llavis del personatge, també de manera molt especial en els primers plans. Així, per exemple, els adaptadors posen especial atenció que si el personatge pronuncia una consonant labial explosiva, en què el moviment dels llavis és molt evident, l'espectador senti una consonant labial explosiva.

Noves modalitats

En resposta a les "novíssimes" necessitats que planteja la tecnologia es desenvolupen modalitats noves com ara la traducció de pàgines web o la "traducció simultània" de conferències per Internet.

La traducció de guions cinematogràfics

La tasca del traductor de guions es complica sovint pel fet que normalment rep el guió original de la pel·lícula, que moltes vegades experimenta modificacions durant el rodatge. Per això, la primera cosa que ha de fer és un visionat del film per a comprovar si hi ha diferències entre el guió original i el guió "real".

Les exigències del guió

Cada vegada més, els traductors de doblatge reclamen assumir la tasca d'adaptació, ja que consideren que moltes vegades les seves traduccions són alterades i fins i tot tergiversades per necessitats de la sincronització.

En el cas de la **subtitulació** el traductor ha de produir el resum d'un diàleg que es projecta sobreimpressionat en la imatge simultàniament amb el diàleg original. En aquest cas, les dues restriccions principals són d'espai i de temps. Normalment, els subtítols han de ser de dues línies de trenta-sis a trenta-vuit caràcters cadascuna. El temps de permanència del subtítol en pantalla oscil·la entre dos i sis segons. D'altra banda, cal tenir en compte que l'ull humà necessita entre sis i quatre dècimes de segon per a reconèixer un nou subtítol. Actualment, hi ha programes informàtics de subtitulació que, d'una banda, delimiten la longitud dels subtítols, i, de l'altra, permeten d'ajustar els temps de permanència a la pantalla i l'interval d'aparició de cada nou subtítol.

Una modalitat semblant és la **supratitulació**. Aquesta s'empra actualment en els teatres d'òpera i permet que l'espectador segueixi el desenvolupament de l'acció de manera més directa que amb el resum del llibret que s'inclou en el programa de mà. En aquest cas, una síntesi del text que canten els personatges apareix en una petita pantalla lluminosa instal·lada a la part superior de l'escenari. Com en el cas del doblatge i de la subtitulació, la supratitulació s'ha d'adaptar al temps escènic i musical, i a l'acció teatral.

La consciència creixent que cal garantir l'accés de les persones amb discapacitats als productes culturals que es difonen a través dels mitjans audiovisuals ha portat a una especialització de les modalitats de la traducció audiovisual i a l'aparició de noves modalitats que també es poden incloure en un concepte ampli de traducció. Així, trobem la **subtitulació** per a persones sordes i persones amb discapacitats auditives, que consisteix a reproduir per escrit a la pantalla no només allò que diuen els personatges, sinó també com es diu (modulació de la veu, accents estrangers, ús d'una altra llengua), a més dels efectes sonors rellevants (música, sorolls, etc.). Si la subtitulació per a persones sordes es dóna en mitjans tecnològics, l'**audiodescripció** per a persones cegues i persones amb problemes de percepció visual, s'ha estès a altres situacions de transmissió cultural on els detalls visuals són determinants, com ara el teatre o l'òpera. En aquest cas es tracta de proporcionar informació rellevant per a l'acció sobre els personatges i la seva situació espacial (gestos, moviments), el vestuari o el decorat i el paisatge.

Aquesta tasca adquireix una dimensió interlingüística i intercultural quan els destinataris de les imatges pertanyen a una cultura lingüística diferent de l'original. Les capacitats específiques que ha de tenir el traductor d'ambdues modalitats són de distingir els elements rellevants per a l'acció i caracteritzar-los.

Sota el lema de la integració de persones discapacitades s'impulsa també la formació d'intèrprets de llengua de signes i de guies intèrprets de persones sordcegues.

Lectures recomanades

Trobareu un "catàleg" dels problemes de la subtitulació i del doblatge en el llibre següent:

Televisió de Catalunya (1997). *Criteris lingüístics sobre traducció i doblatge*. Barcelona: Edicions 62.

Podeu consultar també:

R. Agost (1999). *Traducción y doblaje: palabras, voces e imágenes*. Barcelona: Ariel.

Lectura complementària

Podeu ampliar l'estudi descriptiu i analític de les dues grans modalitats de la traducció audiovisual, especialment per a la televisió, amb el manual següent:

Chaume, F. (2003). *Doblaje i subtitulació per a la TV*. Vic: Eumo.

La llengua de signes és la llengua de les persones sordes i sordcegues signants. És una llengua natural i de modalitat gestual i visual. Té una estructura gramatical pròpia comparable a la de la llengua oral, expressada per mitjà de signes. Els trets que componen un signe són la forma de la mà, el lloc o el punt d'articulació del signe, el moviment, l'orientació i els components no manuals (moviment dels llavis, la posició de les celles o el front, la direcció de la mirada, la posició del cos o la posició del cap).

Aquestes característiques són comunes a l'estructura de gairebé totes les llengües de signes, però la llengua de signes no és universal; la comunitat sorda de cada estat en pot desenvolupar més d'una i, sovint, les llengües de signes d'un mateix estat estan molt diferenciades.

A Catalunya, la llengua de signes catalana disposa d'una gramàtica bàsica compendiada i de nombrosos materials lexicogràfics i treballs de recerca lingüística. Té reconegudes les garanties del dret d'ús i una regulació específica de l'aprenentatge, la docència, la recerca i la interpretació d'aquesta llengua per mitjà de la Llei 17/2010, de 3 de juny, de la llengua de signes catalana.

2.4.2. La traducció de programari

La traducció de programari, o localització de programari, és el procés pel qual un programa informàtic és adaptat a una llengua i una cultura diferents d'aquelles per a la qual va ser concebut originalment. Aquest procés no afecta la part del programa invisible per a l'usuari, és a dir, els seus algorismes, sinó la seva part visible: la interfície (és a dir, menús, caixes de diàleg i missatges), el programa d'ajuda, els manuals, el contracte de llicència i el material publicitari. Podríem dir que aquesta és una modalitat híbrida, per tal com en la traducció de la interfície i del programa d'ajuda el traductor s'ha de sotmetre a les restriccions del mitjà per al qual tradueix, l'ordinador, mentre que els manuals, el contracte de llicència i el material publicitari també solen arribar a l'usuari en suport paper, de manera que els diversos mitjans plantegen requeriments diferents al traductor.

La pràctica d'aquestes modalitats requereix del traductor un coneixement específic del mitjà per al qual tradueix i de les restriccions que li imposa, a més dels coneixements lingüístics i de la matèria.

2.5. Modalitats segons l'agent

Durant mil·lennis s'ha practicat la traducció sense cap més "eina" que l'instrument d'escriptura: ja fos un punxó, un pinzell, un llapis, una ploma o una màquina d'escriure. En qualsevol cas, el traductor exercia un control absolut sobre el procés de la traducció, però també sobre la seva eina; era l'agent únic. Des d'aquest punt de vista podem considerar una autèntica revolució l'aplicació de l'ordinador a la traducció, de manera que la màquina assumeix una part més o menys important del procés amb l'objectiu d'agilitar la tasca

Enllaç d'interès

El llistat Ethnologue (accessible en línia) recull més de 130 llengües de signes al món a finals de 2011.

Lectura complementària

Pel que fa a la llengua de signes catalana, podeu consultar l'obra següent:

Quer, J. (2005): *Gramàtica bàsica de la llengua de signes catalana (LSC)*. Barcelona: DOMAD. (CD-ROM, Català-Castellano-English)

La FESOCA

FESOCA (Federació de persones sordes de Catalunya) representa i defensa els drets d'associacions i persones sordes en general per tal d'aconseguir la seva plena integració a la societat.

del traductor. Així, segons el grau d'intervenció de la màquina, parlem de traducció automàtica (TA) i de traducció assistida per ordinador (TAO). En aquest apartat ens limitarem a veure els trets diferencials bàsics entre les dues modalitats.

2.5.1. La traducció automàtica

La traducció automàtica, en la seva concepció original, perseguia l'objectiu que la màquina assumís pràcticament tot el procés de la traducció. Els avantatges que s'esperaven en comparació amb el traductor humà eren rapidesa a l'hora de traduir un gran volum de textos, i reducció de costos.

Els sistemes de traducció automàtica es componen de diccionari de la llengua d'origen i diccionari de la llengua de destinació, més els programes d'anàlisi del text d'origen, de transferència i de generació del text de destinació.

En termes molt generals podem dir, però, que un programa de traducció automàtica "llegeix" o "analitza" el text d'origen, és a dir, el divideix en segments (que segons la concepció del sistema poden ser paraules o unitats sintàctiques), busca en els seus diccionaris equivalències per a aquests segments, i "escriu" el text de destinació. La tasca que ha de fer l'usuari d'aquests programes és de "preedició" o preparació del text d'origen de manera que la màquina pugui reconèixer totes les paraules, manteniment dels diccionaris, i "postedició" o revisió de la traducció.

Els sistemes actuals de traducció automàtica ofereixen resultats cada vegada més fiables. Així mateix, solen ser sistemes consultables en línia i s'incorporen de forma generalitzada en aplicacions de dispositius portàtils.

Un bon resultat

Normalment, es considera un bon resultat que el programa garanteixi un 80% d'encerts.

Restricció dels programes de traducció automàtica

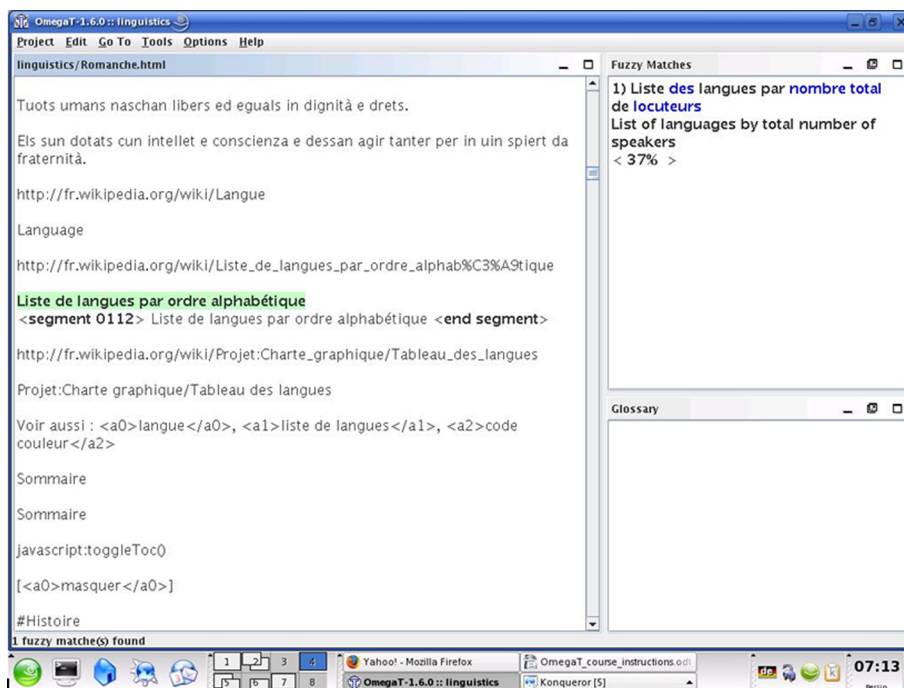
Com es desprèn fàcilment d'aquest exemple, la utilitat d'aquests programes queda restringida a textos de camps determinats d'especialització, en què es pot comptar que les probabilitats d'ús "no estàndard" del llenguatge són molt baixes, i les probabilitats de correspondències biunívocues entre les dues llengües són molt altes. Així, per exemple, el programa Meteo, que es va utilitzar al Canadà entre el 1981 i el 2001 per a la traducció d'informació meteorològica anglès-francès, traduïa 40.000 paraules al dia amb un treball de postedició del 4% (això vol dir que de cada cent paraules traduïdes per l'ordinador, quatre eren incorrectes).

2.5.2. La traducció assistida per ordinador

Els programes de traducció assistida per ordinador han estat directament concebuts per a traduir un gran volum de textos i, com en el cas de la traducció automàtica, de camps determinats d'especialització. En aquest cas, però, el procés de la traducció és dut a terme pel traductor, mentre que la màquina assumeix les tasques repetitives.

Els elements més importants d'un sistema de traducció assistida són els següents: el programa d'alineació, que crea correspondències entre segments de textos d'origen i segments dels corresponents textos traduïts, i els diccionaris terminològics.

En termes molt generals, un programa de traducció assistida "recorda" al traductor les solucions que ell mateix ha trobat en treballs previs; és a dir, l'ordinador llegeix el text d'origen, i per a cada frase que s'introdueix busca si ja té una solució que el traductor ha trobat en un treball previ. Aquestes solucions són emmagatzemades en l'anomenada "memòria de traducció" que es crea amb el programa d'alineació.

Requeriments que ha de tenir el traductor

La utilització d'aquesta mena d'eines informàtiques requereix del traductor un aprenentatge del funcionament del programa perquè pugui aprofitar les seves possibilitats al màxim, a més, és clar dels coneixements lingüístics i dels coneixements de la matèria.

Copyright © 2009 Susan Welsh i Marc Prior.

Cap de les modalitats de la traducció que hem vist no es dona aïllada, sinó que en la pràctica es produeixen totes les combinacions possibles. Així, trobem que la traducció especialitzada es pot practicar en la modalitat directa o inversa; la interpretació, tant consecutiva com simultània, pertany, per norma general, a la modalitat de la traducció especialitzada. D'altra banda, la interpretació consecutiva es practica sempre en les modalitats directa i inversa. Les obres

literàries molt sovint contenen informació especialitzada sobre un tema, i en certs camps d'especialització, pensem per exemple en la filosofia, fem servir recursos del llenguatge que se solen considerar propis dels gèneres literaris.

En aquest punt ens podríem preguntar si la tasca que fa el traductor de programari anglès-castellà té alguna cosa a veure amb la que desenvolupa l'intèrpret de consecutiva en una visita de cortesia del cap d'estat d'Alemanya a Turquia, i què tenen en comú ambdues tasques amb la de l'erudit traductor de clàssics llatins al català. És a dir, què tenen en comú aquestes pràctiques perquè les puguem englobar sota el concepte de traducció? Donar resposta a aquesta pregunta és la missió de la teoria de la traducció.

3. L'exercici de la professió

Com es desprèn de la descripció de les diferents modalitats, els traductors exerceixen la professió en molts àmbits de la vida social (editorials, organismes internacionals, empreses, institucions), com a assalariats o bé per compte propi.

Davant d'aquesta diversitat es fa molt difícil fer una descripció de les circumstàncies laborals que convingui a un traductor en plantilla de l'ONU, a un traductor literari que rebí encàrrecs esporàdics de diverses editorials o a un traductor per compte propi que treballi regularment per a una agència o per a una gran empresa. Posat que, segons les dades de diverses enquestes, la major part de traductors treballa per compte propi, en aquest apartat veurem alguns aspectes d'aquesta realitat.

3.1. El mercat de treball i la percepció social

Segurament associem la idea de "traductor" amb la d'una persona que es dedica a la traducció d'obres literàries. Ara bé, les enquestes desmenteixen aquesta idea: la major part dels ingressos dels traductors provenen del que el *Libro Blanco de la traducción editorial en España* anomena "traducció comercial", és a dir, la que es fa per a agències o clients directes i no genera drets d'autor. La traducció comercial es diferencia de la "traducció de llibres", o traducció d'obres literàries, artístiques o científiques. Així doncs, el *Libro Blanco*, a l'hora de caracteritzar l'exercici de la professió, no es fixa tant en els continguts del text o les competències dels traductors, sinó en un tret jurídic: als traductors de llibres la llei els reconeix la propietat intel·lectual de la seva obra, la qual cosa es reflecteix en el contracte de traducció. Com a tendències significatives de la professió, dintre de l'àmbit de la traducció comercial s'assenyala el creixement de la traducció jurada, molt probablement lligada a l'increment de la presència de ciutadans estrangers, i un augment important de l'ús de les TIC (traducció automàtica i traducció assistida per ordinador).

A les conclusions del *Libro Blanco* s'assenyalen alguns dels principals problemes vinculats a l'exercici autònom de la professió, que coincideixen amb els que normalment assenyalen els mateixos professionals basant-se en la seva pròpia experiència: la manca de continuïtat en la feina, que porta molts traductors a acceptar tota mena d'encàrrecs diferents encara que no corresponguin a l'especialització personal; la manca de coneixement dels drets propis; les retribucions relativament baixes; la trivialització de la figura del traductor com a conseqüència de la facilitat d'accés a programes "que tradueixen"; els terminis breus, que van en detriment de la qualitat del treball. A aquests problemes es contraposen aspectes favorables com: una legislació que reconeix els traductors com autors; el fet que els traductors són cada vegada més conscients

Lectura complementària

Ministerio de Cultura y ACE Traductores (2010). *Libro Blanco de la traducción editorial en España* (accessible en línia, consulta: 13-12-2011)

dels seus drets; la millor preparació i especialització dels traductors; la facilitat d'accés a tota mena de recursos (fòrums, bases de dades, informació especialitzada, etc.); l'existència d'associacions d'àmbit nacional i internacional.

En el balanç que acabem d'esbossar hi ha dos factors que se sobreposen a tots aquests aspectes: l'un té a veure amb la definició dels drets i els deures dels professionals de la traducció; l'altre té a veure amb la qualitat de la traducció. Ens ocuparem d'aquests dos factors als apartats següents.

3.2. Drets i deures dels traductors

L'any 1976 la Conferència General de la UNESCO, reunida a Nairobi, va aprovar el primer document internacional que estableix les bases per al reconeixement dels drets dels traductors. En el text, anomenat *Declaració de Nairobi*, s'assenyala l'aportació de la traducció a la comprensió entre els pobles, la cooperació entre les nacions, la difusió de la cultura i l'intercanvi d'idees, i es proposa un seguit de mesures que haurien d'adoptar els governs dels estats membres per fer efectiu el respecte d'aquests drets a través de les lleis.

Lectura complementària

Podem trobar el text complet en castellà de la *Declaració de Nairobi* a la pàgina web de l'associació ACE Traductores (accessible en línia, consulta: 13-12-2011).

Entre les propostes encaminades a protegir els drets dels traductors segurament les més importants són les que regulen la relació del traductor amb el client, com ara que estableixin un contracte escrit, que no es modifiqui el text de la traducció sense haver consultat amb el traductor, que el seu nom aparegui a la traducció o que rebi una remuneració justa. Un altre bloc de mesures es relaciona amb les funcions que haurien de fer les associacions de traductors, com ara afavorir l'adopció de normes que obliguin el traductor a fer un treball de qualitat, assessorar els traductors en les seves relacions amb els clients, promoure la seva formació o difondre informació rellevant.

Els deures es regulen per un codi deontològic que va ser aprovat pel Consell Europeu d'Associacions de Traductors Literaris (CEATL), però que podem considerar vàlid per a qualsevol traductor. Segons aquest codi el traductor ha de:

- dominar la llengua d'origen i la llengua de destinació
- ser conscient de fins on arriba la seva capacitat i rebutjar un encàrrec si ha de treballar en una llengua o un àmbit que no domini
- abstenir-se d'alterar les idees o l'expressió de l'original de manera tendenciosa, així com d'eliminar elements de l'original o afegir-ne al TD sense autorització de l'autor
- en el cas que s'utilitzi una traducció "pont", fer constar el nom del traductor i comptar amb el permís de l'autor
- respectar el secret professional en el cas que es facin servir documents confidencials
- conèixer la legislació sobre drets d'autor i els usos de la professió, i vetllar perquè es respectin en el contracte

- no perjudicar la professió acceptant condicions que no garanteixin un treball de qualitat.

Aquestes normes reproduïxen i amplien les mesures que proposa la *Declaració de Nairobi* per garantir la qualitat de les traduccions:

- que el traductor tingui un termini raonable per fer el seu treball
- que pugui disposar de la documentació necessària per comprendre i redactar la traducció
- que la traducció es faci a partir de l'original, no a partir d'una traducció "pont"
- que el traductor tradueixi a la seva llengua materna.

Com veiem, la definició dels drets i deures dels traductors té el doble vessant, doncs, de protegir l'exercici de la professió i de garantir la qualitat del text.

3.3. La qualitat de la traducció

Per a un professional és de gran importància poder demostrar la qualitat de la seva traducció ja que ha de convèncer l'usuari o client de la bondat del seu "producte". Ara bé, determinar la qualitat d'una traducció és segurament una de les empreses més discutibles. Com s'ha constatat a bastament, un dels problemes de la valoració de traduccions és que els criteris varien d'una època a una altra, d'un medi a un altre, d'un text a un altre, i d'un individu a un altre.

Podem parlar de dos grans tipus de situacions en les quals convé establir la qualitat d'una traducció: d'una banda, l'àmbit de la traducció de llibres, més específicament l'àmbit de la traducció literària, on el crític tracta d'establir el "valor intrínsec" d'una obra; d'altra banda, l'àmbit de la traducció comercial, on primordialment es tracta d'establir-ne el "valor de mercat" en el marc de la relació de prestació de servei a un client. A les dues situacions corresponen processos diferents per a l'assegurament o comprovació de la qualitat. No cal dir, però, que ambdues situacions tenen punts de contacte, ja que ambdues es relacionen amb la competència del traductor, la consistència de criteris del revisor o del crític, però també amb altres factors externs com temps i recursos disponibles o la complexitat i la qualitat del TO.

Pel que fa a l'establiment del valor intrínsec de una traducció, i posat que l'avaluació és comparació, l'aproximació i els criteris segons els quals es compara la traducció efectiva amb l'"ideal" són de la màxima importància. Així, es pot avançar que un crític que defensi un model de caire lingüístic mesurarà la coincidència entre TO i TD, mentre que un crític partidari d'un model funcionalista es fixarà sobretot en l'adequació del TD a la seva funció.

Pel que fa a l'establiment del valor de mercat, i davant la dificultat que comporta determinar el valor intrínsec d'una traducció, el client i el traductor poden optar per diversos mètodes: la revisió subjectiva de la traducció per una segona persona, l'estipulació de les qualificacions del traductor (títol, coneixements o experiència), o l'estipulació dels procediments de selecció del traductor, de la traducció mateixa i de la revisió. Aquest darrer mètode té l'avantatge que es pot regular mitjançant una norma reconeguda internacionalment, com es el cas de la norma europea EN 15038:2006, que regula la prestació de serveis de traducció. Cal remarcar que aquesta norma no estableix criteris de qualitat de la traducció, sinó procediments que permeten assegurar-la, i que la seva implementació per part de les agències de traducció és voluntària.

L'objectiu de la norma és "establir i definir els requisits per a la prestació d'un servei de qualitat per part dels proveïdors de serveis de traducció". Defineix la terminologia que s'utilitza a la mateixa norma, estableix els requisits bàsics d'un servei de traducció pel que fa a recursos humans (selecció de treballadors qualificats), recursos tècnics, sistema de gestió de la qualitat i gestió de projectes; proporciona el marc de drets i deures del client i de l'agència de traducció, i defineix també altres serveis que es poden oferir. Els annexos contenen informació i suggeriments per a millorar els procediments, la guia d'estil, o una llista no exhaustiva de serveis de valor afegit.

Curiosament, la norma no defineix explícitament "qualitat de la traducció", però s'hi afirma que " el traductor ha de traslladar el sentit del text de la llengua d'origen a la llengua de destinació per tal de produir un text que compleixi amb el sistema lingüístic de la llengua de destinació i que s'ajusti a les instruccions rebudes amb l'assignació del projecte", i durant el procés haurà de prestar atenció als criteris següents:

- Terminologia: haurà de ser coherent i adequada al domini específic i a la terminologia del client.
- Gramàtica: sintaxi, ortografia, puntuació, ortotipografia i signes diacrítics.
- Lèxic: cohesió lèxica i fraseologia.
- Estil: compliment de la guia d'estil pròpia o del client.
- Convencions locals: normes i usos propis de la comunitat lingüística i sociocultural de destinació.
- Format.
- Destinataris i finalitat de la traducció.

Com veurem més endavant, al mòdul "Metodologia de la traducció", el traductor ha de verificar el seu propi treball, la qual cosa inclou "comprovar que el significat ha estat traslladat correctament, que no hi ha omissions ni errors i que s'han complert les especificacions". A més ha d'introduir les correccions necessàries. La norma preveu dos processos més de revisió que han de vetllar perquè el text s'ajusti a l'original (revisió) i a les convencions de la disciplina a la qual pertany (revisió de concepte).

Lectura complementària

Consulteu la traducció de la norma UNE feta pel Termcat: **AEN/CTN 174 - Serveis de Traducció. UNE-EN 15038:2006 Serveis de traducció. Requisits per a la prestació del servei**

Directiva 2010/64/UE

A més de la norma europea EN 15038:2006, cal tenir en compte la Directiva 2010/64/UE, del Parlament europeu i del Consell, de 20 d'octubre de 2010, relativa al dret a la interpretació i a la traducció en els processos penals.

Així doncs, podem concloure que en certa manera la norma UNE concreta o defineix els principis generals formulats a la Declaració de Nairobi, tot "traduint-los" a procediments de treball.

Lectura complementària

Consulteu també el web de l'APTIC (Associació Professional de Traductors i Intèrprets de Catalunya):

APTIC (2009). "Enquesta de tarifes 2009" (accessible en línia, consulta: 13-12-2011).

4. La relació entre teoria i pràctica de la traducció

Com succeeix en la major part de les disciplines humanes, històricament la pràctica de la traducció és prèvia a la teoria. Però a diferència d'altres disciplines, podem dir que la traducció ha conservat el seu estatus d'**ofici**, si més no als ulls dels profans, mentre que els traductors, sobretot els traductors literaris, malden per a presentar-la com a **art**. Sigui art o ofici, el fort ancoratge de la traducció en la pràctica ha determinat una actitud de desconfiança dels traductors i dels intèrprets envers la teoria. Com a pràctics sovint autodidactes, miren amb recel la teoria i la veuen com a pura especulació, cabòries que només ajuden a embolicar les coses. És ben coneguda l'anècdota d'un traductor que després d'assistir a una conferència sobre els fonaments teòrics de la traducció va exclamar amb desesperació: "M'hauré d'afanyar a oblidar tot el que acabo de sentir, sinó no podré traduir mai més. Em sentiria com un centpeus que hagués de pensar quina pota ha d'aixecar en cada moment!".

4.1. De la pràctica a la teoria

Un factor decisiu per a explicar la desconfiança és, com apuntàvem més amunt, el fet que, pràcticament fins a la darreria del segle XX, els traductors i els intèrprets han estat autodidactes, és a dir, han adquirit els seus coneixements d'una manera no deliberada o no institucionalitzada. Això ha donat lloc a un gran malentès: els traductors afirmen que no tenen o que no necessiten una teoria per a dur a terme la seva tasca, encara que en realitat, precisament mitjançant la pràctica, han anat desenvolupant una teoria implícita o inconscient, que determina les seves decisions en la mateixa mesura que ho faria una teoria conscient o explícita. Aquesta teoria conté idees sobre què és traduir, quina funció fa el traductor i, sobretot, quins procediments pot aplicar en cada circumstància.

Avala aquesta idea el fet que en el curs de la història molts traductors han reflexionat sobre la seva tasca i ens han llegat un important corpus de **teories inductives** sobre la traducció. Aquesta tasca de reflexió ha consistit bàsicament a tractar de trobar principis generals a partir dels casos concrets de la pràctica. Ens ocuparem de l'abast d'aquests teories en el mòdul "Qüestions de la teoria de la traducció".

Lectures recomanades

S'ocupen especialment de la relació entre teoria i pràctica els textos següents:

V. García Yebra, (1989). *Teoría y práctica de la traducción*. (2a. ed.; 2 vol.). Madrid: Gredos.

G. Mounin (1963). *Los problemas teóricos de la traducción* (trad. de J. Lago Alonso). Madrid: Gredos.

4.2. De la teoria a la pràctica?

El predomini de les teories inductives es trenca a mitjan segle XX per un fet clau, que marca tant la pràctica com la teoria: la traducció i la interpretació passen a ser matèria d'ensenyament universitari. Per primera vegada la pràctica necessita un suport "científic" que la situï al mateix nivell que ocupen les altres disciplines universitàries. Sorgeixen, així, les **teories explícites** de la traducció i el debat sobre si la traducció és una tècnica o una ciència.

Els que s'encarreguen de formular les primeres teories de la traducció són experts en altres disciplines que es consideren afins (lingüística teòrica o aplicada, filologia, literatura comparada, filosofia del llenguatge), i tracten d'explicar el fenomen de la traducció amb les eines conceptuals de les seves disciplines. Tenim, per primera vegada, **teories deductives** de la traducció.

Sovint, aquests teòrics, parapetats darrere de les seves muralles de conceptes i sense tenir experiència de la pràctica, acusen els pràctics de prendre decisions erràtiques i contradictòries. I el fet és que els mateixos traductors, quan parlen de la seva tasca, donen peu a aquestes acusacions.

Vegem sinó el que escriu Fray Luis de León en el pròleg de la seva traducció del Cant de cants:

"(...) procuré conformarme cuanto pude con el original hebreo, cotejando conjuntamente todas las traducciones griegas y latinas que de él hay, que son muchas; y pretendí que respondiese esta interpretación con el original, no sólo en las sentencias y palabras, sino aun en el corriente y en el aire de ellas, imitando sus figuras y sus modos de hablar y manera quanto es posible a nuestra lengua, que a la verdad responde a la hebrea en muchas cosas (...)"

Però una mica més avall afegeix el següent:

"Bien es verdad que, trasladado el texto, no pudimos tan puntualmente ir con el original, y la cualidad de la sentencia y propiedad de nuestra lengua nos forzó a que añadiésemos alguna palabrilla, que sin ella quedaría oscurísimo el sentido; pero éstas son pocas".

Fray Luis que, no ho oblidem, va ser denunciat a la Inquisició i condemnat a presó per aquesta traducció, expressa en aquest pròleg el problema més elemental de la traducció: conciliar l'imperatiu de traslladar el contingut del TO al TD, amb els recursos d'una llengua diferent de la que s'ha fet servir originalment. Dit amb altres paraules, la traducció obliga a destriar allò que sembla impossible o molt difícil de destriar: llenguatge i pensament. Per això, la traducció representa un dilema entre allò que el traductor "llegeix" en el TO i allò que "pot" expressar amb els recursos de l'LD. En aquest dilema, fins a quin punt la teoria pot ajudar els pràctics a adoptar solucions?

La resposta a aquesta pregunta pot resoldre la disjuntiva entre teoria i pràctica, i entre ciència i tècnica. Podem dir que traduir no és una ciència, traduir és una habilitat i, si es vol, un art. Ara bé, aquesta habilitat pot ser estudiada científicament en el seu procés, en els seus factors condicionants, i en els seus

Les primeres institucions de traducció

Les primeres institucions universitàries dedicades a la formació de traductors i intèrprets es funden immediatament després de la Segona Guerra Mundial a Àustria i a Alemanya, amb la voluntat de contribuir a la reconstrucció del diàleg internacional.

resultats, i aquesta seria precisament la missió de la teoria de la traducció. Així, D. Gile (1995), assenyalava tres àmbits per a la contribució de la teoria a la pràctica:

- 1) La comprensió de fenòmens i processos de la traducció i de la interpretació.
- 2) La comprensió de les dificultats de la traducció i de la interpretació.
- 3) La comprensió de procediments de traducció i d'interpretació.

En el mòdul "Qüestions de la teoria de la traducció" estudiarem les principals línies teòriques o paradigmes per mitjà dels quals s'ha estudiat la traducció i veurem fins a quin punt donen resposta als problemes de la pràctica.

Resum

A partir d'unes expressions que tracten de recollir les creences més generalitzades sobre la traducció, ens hem ocupat de les teories implícites sobre la traducció i ens hem fixat en quatre idees ben establertes a la nostra cultura:

- La idea que la traducció consisteix a transportar un sentit, és a dir, el problema de la definició de la traducció.
- La idea que el sentit és objectiu i únic, és a dir, la teoria del llenguatge en la qual es basa la definició de la traducció.
- La noció de fidelitat aplicada a la tasca del traductor.
- La mateixa noció de fidelitat aplicada a la relació entre el TO i el TD.

Si ens centrem en la pràctica de la traducció, hem estudiat les seves modalitats i les hem classificat segons els coneixements que ha d'aplicar el traductor. Hem destacat que aquestes modalitats han aparegut i han evolucionat d'acord amb els coneixements de les societats humanes, i que continuen evolucionant.

També evoluciona l'exercici de la professió, que hem considerat com la dimensió social de la pràctica. En aquest mòdul ens hem ocupat dels avenços en el reconeixement jurídic del treball dels traductors i en els esforços que s'han dut a terme per establir els seus drets i deures. També ens hem ocupat de la importància que té per al traductor que es pugui establir la qualitat de la seva traducció i dels esforços que s'han fet per regular els processos de treball de manera que la qualitat quedi assegurada.

Finalment hem vist que la forta tradició pràctica de la traducció condiciona una relació conflictiva amb la teoria, però hem apuntat també que la teoria, o l'estudi científic de la traducció, pot contribuir a la millora de la pràctica i aportar una millor comprensió dels fenòmens que hi estan lligats.

Activitats

Activitat 1

Les teories implícites sobre la traducció

La coneguda expressió "traductor traïdor" és acceptada normalment sense discussió.

- En quina teoria implícita de la traducció penseu que es basa?
- Amb quins arguments es pot rebatre?

Activitat 2

Les teories implícites sobre la traducció

En el mètode d'ensenyament de llengües anomenat de "gramàtica i traducció" els exercicis de traducció directa o inversa serveixen per a comprovar que l'alumne ha comprès les regles gramaticals i les sap aplicar.

- El podem considerar un mètode adequat al seu objectiu?
- En quina teoria implícita de la traducció es basa?

Activitat 3

Les teories implícites sobre la traducció

Com podem comprovar en un dels exemples de l'exercici 3, els contractes entre editor i traductor solen incloure una clàusula segons la qual el traductor s'obliga a fer una traducció "ajustada fidelment a l'original".

- En quina teoria implícita de la traducció es basa aquesta clàusula?
- Quines conseqüències pot tenir per al traductor?

Activitat 4

La relació entre teoria i pràctica

L. G. Kelly afirma a la seva obra *The True Interpreter*: "Si la traducció, per a la seva supervivència, hagués depès de la teoria, hauria mort molt abans de Ciceró" (pàg. 219).

- Quins arguments es poden adduir a favor d'aquesta afirmació?
- I en contra?

Exercicis d'autoavaluació

Exercici d'autoavaluació 1

Les modalitats de la traducció

Introduïu en la taula següent les diverses modalitats de la traducció que s'obtenen de combinar el criteri de "canal" amb els criteris "direcció de la traducció", "caràcter de la informació", "agent" i "mitjà".

		Canal		
		Veu	Espectura	Veu + Espectura
Direcció	B → A			
	A → B			
Caràcter informació	Literatura			
	Ciència i tècnica			
Agent	Humà			

		Canal		
		Veü	Esriptura	Veü + Esriptura
Mitjà	Màquina			
	TV i cinema			
	Ordinador			

Exercici d'autoavaluació 2

Les modalitats de la traducció

Llegiu els fragments següents de traduccions i digueu quins coneixements específics ha hagut d'aplicar el traductor o la traductora:

1. Homer (1993). *L'Odissea* (trad. de Carles Riba, 1a. ed. 1948, pàg. 217). Barcelona: La Magrana.

"Cap a la terça part de la nit, que els estels ja calaven, Zeus que els núvols aplega, aixecà una gallarda ventada amb un tràngol dels déus, i embolcallà dins la boira terra i mar juntament; i del cel caigué la tenebra. Quan es mostrà en el matí, amb dits de rosa, l'Aurora, estiràrem la nau, posant-la a xopluc d'una cova, on les Nimfes tenien les belles danses i els setis. Jo reuneixo l'aplec i parlo enmig dels meus homes:
»—Com que en el ràpid vaixell, amics, de vianda i beguda ja n'hi ha, respectem aquests bous: podríem patir-ne. Són d'un terrible déu aquests bous i les grasses ovelles, del Sol, que en tota cosa té els ulls i sent tota cosa."

2. H. Melville (1984). *Moby Dick* (trad. d'M.A. Oliver, pàg. 268). Barcelona: Edicions 62.

"[...] En primer lloc, els enormes palanquis d'esquarterar que, entre altres coses pesades, comprenen un feix de bossells generalment pintats de verd, i que un home sol no pot aixecar de cap manera. Aquest enorme feix fou guindat a la cofa del pal major i fermat estretament al calcés del pal mascle, el punt més fort que hi ha part damunt de la coberta d'un vaixell. L'extrem de la tira que serpejava entre aquests envitricolls fou portat, aleshores, al gigre, i el gran bossell inferior del palanqui va penjar damunt la balena. A aquest bossell es va lligar llavors el ganxo del greix, que pesava unes cent lliures [...]."

3. S. Fülcher (1997). *Tot per un vestit vermell* (trad. d'M. Presas, pàg. 17). Barcelona: Cruïlla.

"[...] Si entre la Mia i jo hi hagués hagut una baralla, algun incident que expliqués perquè havia passat el que havia passat... Per exemple, que li hagués pispat el nòvio. Ens hauríem odiat, tot s'hauria acabat per sempre, i jo potser hauria trobat una altra amiga a la classe. Però així... De portes enfora encara érem les millors amigues del món, Mia i Steffi, Steffi i Mia, feia segles que érem inseparables. Només nosaltres sabíem que ja no teníem res a dir-nos.
De vegades em preguntava si a la Mia també li sabia greu, només una mica de greu. Però a ella segurament li era ben igual. Segurament en tenia prou de saber que tots els tios anaven darrere d'ella [...]."

4. Contracte de cessió de drets d'edició (traducció), de Gallimard a l'Editor.

"I. GALLIMARD concedeix a l'editor, que ho accepta, l'autorització exclusiva de publicar en un volum, per la durada de la propietat literària i a vendre a tot el món, en edició de butxaca, la traducció en llengua catalana de l'obra de l'autor XXXX, intitulada XXXXXX, designada més avall com "l'obra".

II. GALLIMARD garanteix que, pel que en coneix, l'obra no conté res que pugui ser considerat difamatori o escandalós en relació amb l'edició de l'obra a França i dins el marc de les lleis franceses. Pertoca a l'Editor de fer l'estimació corresponent pel que fa als territoris en què difondrà la traducció de l'obra.

III. L'Editor es compromet a publicar una traducció fidel, sense supressions ni modificacions del text original. Aquesta traducció haurà de rebre l'aprovació de GALLIMARD. El títol francès de l'obra haurà de figurar sota el títol de la traducció o al revers de la pàgina del títol. Tots els exemplars impresos hauran de dur el nom de l'autor i la menció "Éditions Gallimard, 1953".

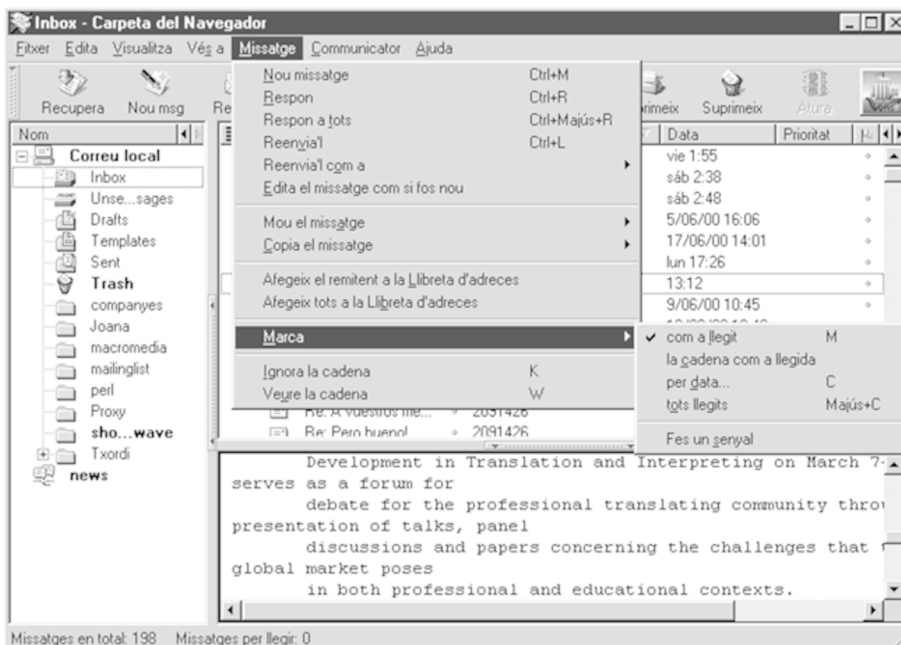
IV. L'Editor es compromet a posar a la venda els exemplars de la seva traducció en un termini de 18 mesos a comptar de la data de la signatura del present contracte."

5. R. Muñoz Martín (1995). *Lingüística per a la traducció* (trad. d'M.R. Bayà i J. Coromina, pàg. 119) Vic: Eumo.

"[...] Hi ha paraules que sembla que no responguin a la seva definició quan es fan servir en combinació amb altres paraules, com ara *sac de gemecs* i *ull de poll*. El significat d'un terme no es limita a allò que aporta d'una manera aïllada; per exemple, el significat de *sac de gemecs* no és la suma dels significants de *sac + de + gemecs*.

En l'estadi estructural aquests problemes es van intentar de solucionar mantenint a la vegada la possibilitat de computar lògicament el significat. Per això es van combinar dos aspectes diferents. El primer és el significat *paradigmàtic*, que és el derivat de l'oposició d'un element lèxic i tots els altres que es consideren en una anàlisi componencial. El significat paradigmàtic de *casa* és el que distingeix aquesta paraula de *finca*, *hisenda*, *masia*, *apartament*, *estudi*, *cabanya*, *barraca*, etc."

6. Pantalla d'un programa traduït.

Exercici d'autoavaluació 3

Les modalitats de la traducció

Digueu quins coneixements hauríeu d'aplicar en les situacions de traducció següents:

1. Dues empreses de telecomunicacions (una alemanya i una italiana) es volen fusionar. Vosaltres heu de fer la interpretació consecutiva de les reunions que mantenen els seus directius.

2. TV3 us encarrega la traducció, per a doblatge, d'un documental sobre una expedició científica portuguesa a l'Amazònia. Tres científics expliquen els seus treballs sobre la flora de la regió.
3. Una productora us encarrega la traducció per a doblatge al català del guió de la darrera pel·lícula del còmic Jim Carrey.
4. Una empresa holandesa us encarrega la traducció del manual d'instruccions per a l'usuari d'una màquina de tallar gespa.
5. Els organitzadors d'un congrés internacional sobre ensenyament a distància us encarreguen que feu la interpretació simultània anglès-català.
6. Una editorial especialitzada en els anomenats llibres de regal us encarrega la traducció d'una biografia de Joan Miró del francès al català. El llibre conté nombroses reproduccions d'obres de l'artista.
7. TV3 vol endegar una col·lecció de clàssics accessible i us encarrega la subtitulació per a sords i l'audiodescripció del film *Psicosí* d'Alfred Hitchcock.
8. Una escola us crida perquè assistiu a l'entrevista entre la directora del centre i els pares d'una nova alumna xinesa.

Solucionari

Exercici d'autoavaluació 1

		Canal		
		Veu	Espectura	Veu + Espectura
Direcció	B → A	Interp. simul. directa Interp. consecutiva directa	Trad. directa	Trad. vista dir.
	A → B	Interp. simul. inversa Interp. consecutiva	Trad. inversa	Trad. vista inv.
Caràcter informació	Literatura		Trad. literària	
	Ciència i tècnica	Interp. especialitzada	Trad. especialitzada	Trad. vista esp.
Agent	Humà		Trad. humana	
	Màquina		TA TAO	
Mitjà	TV i cinema		Doblatge Subtitulació	
	Ordinador		Localització de programari	

Exercici d'autoavaluació 2

1. *L'Odissea*: grec clàssic, bibliografia i interpretacions de l'obra, prosòdia i rima en català.
2. *Moby Dick*: anglès americà del segle XIX, bibliografia, català, gènere "relat d'aventures", funcionament i denominació de les parts de l'aparell que servia per a esquarterar balenes.
3. *Tot per un vestit vermell*: alemany: argot juvenil; català: argot juvenil; restriccions de les editorials a l'hora d'emprar expressions no normatives.
4. *Contracte d'edició*: llengua d'origen (francès, atès que es tracta de l'editorial Gallimard), fraseologia i terminologia jurídica; tema; llengua de destinació, fraseologia i terminologia jurídica.
5. *Lingüística per a la traducció*: castellà; matèria: per a trobar exemples adients; llengua de destinació.
6. *Pantalla d'un programa traduït (Navegador)*: llengua d'origen, terminologia; llengua de destinació, terminologia; funcionament del sistema; programa de localització.

Exercici d'autoavaluació 3

1. Llengua d'origen i llengua de destinació; presa de notes; directa i inversa; economia; telecomunicacions.
2. Portuguès; català; normes de doblatge; topònims i flora de l'Amazònia.
3. Anglès americà; humor americà; normes de doblatge; traducció d'humor.
4. Neerlandès; català; denominació de peces i funcionament de la màquina.
5. Anglès i català oral; interpretació simultània; matèria: ensenyament a distància.
6. Francès; català; terminologia d'art: tècniques artístiques, i corrents artístics dels quals va formar part J. Miró; títols en català de les obres.

7. Anglès, català, capacitat de detecció dels elements situacionals, visuals i auditius, rellevants.
8. Xinès, català, expectatives de la directora (catalana) sobre el paper dels pares, expectatives dels pares (xinesos) sobre l'escola en general i la directora en particular.

Glossari

habilitats lingüístiques Habilitats que se solen classificar en habilitats productives o actives (expressió oral i escrita), i habilitats receptives o passives (comprensió oral i escrita).

llengua d'origen (LO) Llengua en la qual ha estat escrit un text objecte d'una traducció.

llengua de destinació (LD) Llengua a la qual es tradueix un text.

llengües de treball (del traductor o intèrpret) Llengües que el traductor o l'intèrpret dominen en graus diferents, però en les quals tenen competència per a traduir en les modalitats directa i/o inversa.

teoria Sistema de coneixements sobre un objecte o fenomen que serveix per a explicar-lo globalment o parcial.

teoria deductiva En relació amb un objecte determinat, teoria desenvolupada per a altres fenòmens i que s'aplica per analogia.

teoria explícita Teoria que es té i s'aplica de manera conscient.

teoria implícita Teoria que es té i s'aplica de manera inconscient.

teoria inductiva Teoria que sorgeix de la pràctica, per un procés d'abstracció de principis generals.

text d'origen (TO) Text del qual es tradueix. S'anomena també text font.

text de destinació (TD) Text producte de la traducció. S'anomena també text meta.

traducció lliure / traducció literal Dicotomia que es refereix al tractament del contingut i dels recursos verbals per part del traductor. En la traducció lliure el traductor adapta, en major o menor mesura, els continguts del text al seu lector i se serveix dels recursos sintàctics i estilístics de la llengua de destinació. En la traducció literal, en canvi, el traductor se serveix fonamentalment dels recursos de la llengua original tot forçant, si cal, la llengua de destinació.

Bibliografia

Bibliografia bàsica

Baker, M. (ed.) (1998). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Londres, Nova York: Routledge.

L'obra està estructurada en articles ordenats alfabèticament i dividida en dues seccions. En la primera, titulada "General", s'introdueixen els conceptes principals que hem tractat en aquest capítol. En la segona secció, titulada "Història", es presenta la història de la traducció de diversos països ordenats alfabèticament. Cada article té entre dues i tres pàgines i ha estat elaborat per un expert. L'enciclopèdia presenta, a més, una bibliografia exhaustiva.

García Yebra, V. (1989). *Teoría y práctica de la traducción*. (2a. edició, 2 vol.). Madrid: Gredos. El llibre de García Yebra és un clàssic de la teoria de la traducció en llengua espanyola, com el llibre de G. Mounin ho és en llengua francesa, i els d'L.G. Kelly i E.A. Nida, que trobareu en la bibliografia complementària, ho són per a la llengua anglesa. Tots aquests autors tracten de nocions com fidelitat i llibertat, llengua i cultura en la traducció, o el paper del traductor, i miren d'harmonitzar la teoria i la pràctica. El llibre de García Yebra té una part dedicada a comentar problemes concrets de traducció entre castellà i altres llengües.

Snell-Hornby, M.; Hönl, H.G.; Kussmaul, P.; Schmitt, P.A. (ed.) (1998). *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg.

La concepció d'aquest manual és molt semblant a la de l'enciclopèdia que hem comentat en primer lloc, si bé els articles s'estructuren en subapartats que proporcionen a l'obra una coherència global. Els subapartats es titulen: "Pràctica professional i formació", "Fonaments teòrics", "Aspectes metodològics", "Problemes específics de la traducció", "Problemes específics de la interpretació", "Didàctica" i "Crítica de traduccions".

Bibliografia complementària

Agost, R. (1999). *Traducción y doblaje: palabras, voces e imágenes*. Barcelona: Ariel.

Associació d'escriptors en llengua catalana (1998). *VI Seminari sobre la Traducció a Catalunya*. Barcelona.

Associació d'escriptors en llengua catalana (1999). *VII Seminari sobre la Traducció a Catalunya*. Barcelona.

Bassols, M.; Santamaria, L. (2001). *L'audiodescripció en català*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions.

Chaume, F. (2003). *Doblatge i subtitulació per a la TV*. Vic: Eumo.

Gile, D. (1995). *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Amsterdam, Filadèlfia: John Benjamins.

Hutchins, W. J.; Somers, H. L. (1995). *Introducción a la traducción automática* (trad. dir. per J.K. Abaitua Odriozola; ed. original 1992). Madrid: Visor.

Kelly, L. G. (1979). *The True Interpreter*. Oxford: Basil Blackwell.

Mallfrè, J. (1991) *Llengua de tribu i llengua de polis. Bases d'una traducció literària*. Barcelona: Quaderns Crema.

Marco Borillo, J. (ed.) (1995). *La traducció literària*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I.

Mayoral Asensio, R. (2003). *Translating official documents*. Manchester: St. Jerome.

Montalt i Resurrecció, V. (2005). *Manual de traducció científicotècnica*. Vic: Eumo.

Mounin, G. (1963). *Los problemas teóricos de la traducción* (trad. de J. Lago Alonso). Madrid: Gredos.

Muñoz Martín, R. (1995). *Lingüística per a la traducció* (trad. d'M.R. Bayà i J. Coromina). Vic: Eumo.

Nida, E. A.; Taber, Ch. R. (1986). *La traducción: teoría y práctica* (trad. d'A. de la Fuente Adánez; ed. original 1974). Madrid: Cristiandad.

Oliver, A.; Moré, J.; Climent, S. (coord.).(2007). *Traducción y tecnologías*. Barcelona: Editorial UOC.

Ortega Arjonilla, E. (dir.) (2007): *La traducción e interpretación jurídicas en la UE. Retos para la Europa de los ciudadanos*. Granada: Comares, colección Interlingua.

Pino Romero, J. del (1999). *Guía práctica del estudiante de interpretación*. Madrid: Playor.

Quer, J. (2005). *Gramàtica bàsica de la llengua de signes catalana (LSC) CD-ROM (Català-Castellano-English)*. Barcelona: DOMAD.

San Ginés Aguilar, P.; Ortega Arjonilla, E. (1997): *Introducción a la traducción jurídica y jurada (inglés-español)* (2a. ed.). Granada: Comares.

Shuttleworth, M.; Cowie, M. (1997). *Dictionary of Translation*. Manchester: St. Jerome.

Somers, H. (ed.) (2003). *Computers and Translation: A translator's guide*. Amsterdam: John Benjamins.

Televisió de Catalunya (1997). *Criteris lingüístics sobre traducció i doblatge*. Barcelona: Edicions 62.

Torre, E. (1994). *Teoría de la traducción literaria*. Madrid: Síntesis.

